Dr hab. Agnieszka Łukaszczuk-Walter,
Prof. Uniwersytetu Vizja w Warszawie

Warszawa, 8 września 2026 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Tomasza Coppa

pt. „Konstytucyjne prawa podstawowe i zasady ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej. Studium konstytucyjnoprawne w ujęciu porównawczym”

przygotowanej pod kierunkiem naukowym dra hab. Macieja Borskiego, prof. AH

1. Przedmiot i znaczenie rozprawy

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska mgra Tomasza Coppa pt. „Konstytucyjne prawa podstawowe i zasady ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej. Studium konstytucyjnoprawne w ujęciu porównawczym”, przygotowana pod kierunkiem naukowym dra hab. Macieja Borskiego, prof. AH (Sosnowiec 2026, ss. 449). Autor podjął problem badawczy mieszczący się przede wszystkim w obszarze prawa konstytucyjnego porównawczego, wymagający jednocześnie uwzględnienia zagadnień z zakresu historii ustroju, filozofii prawa oraz kulturowych i cywilizacyjnych uwarunkowań chińskiego porządku prawnego. Przedmiot badań obejmuje konstytucyjne prawa podstawowe oraz zasady ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej, analizowane na tle standardów międzynarodowych oraz rozwiązań przyjętych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Federalnej Niemiec. Tak zakreślony przedmiot badań wskazuje na znaczną złożoność podjętego przedsięwzięcia.

Wybór tematu oceniam pozytywnie. Jego wartość poznawcza wynika przede wszystkim z podjęcia próby wyjaśnienia rozwiązań konstytucyjnych ChRL z uwzględnieniem ich historycznych, aksjologicznych i cywilizacyjnych uwarunkowań, a następnie ustalenia, w jaki sposób uwarunkowania te znajdują wyraz w konstytucyjnym statusie jednostki oraz w zasadach organizacji ustroju społeczno-gospodarczego. Przyjęta perspektywa pozwala wyjść poza formalne zestawienie tekstów konstytucyjnych i podjąć problem porównywalności instytucji występujących w systemach wyrosłych z odmiennych tradycji prawnych. Uzasadnione jest w

tym kontekście wykorzystanie porządków konstytucyjnych Polski i Niemiec oraz standardów międzynarodowych jako punktów odniesienia dla analizy rozwiązań chińskich.

Szczególne znaczenie ma ustalenie, czy podobieństwo terminologiczne badanych instytucji odpowiada podobieństwu ich treści normatywnej i funkcji ustrojowej. Problem ten odnosi się między innymi do godności człowieka, praw podstawowych, relacji jednostki z państwem, ochrony własności oraz wolności gospodarczej. Pozwala to objąć analizą zarówno formalną treść regulacji konstytucyjnych, jak i system ich gwarancji oraz funkcjonowanie w praktyce ustrojowej. W takim ujęciu przedmiot rozprawy ma wyraźny charakter konstytucyjnoprawny i wykracza poza opis poszczególnych rozwiązań normatywnych.

2. Koncepcja badawcza i metodologia

Wstęp rozprawy, obejmujący strony od 5 do 32, został przejrzyście uporządkowany pod względem metodologicznym. Autor przedstawia kolejno uzasadnienie wyboru tematu, problem i cel badawczy, pytania i hipotezy badawcze, zastosowane metody oraz strukturę rozprawy. Przyjęty układ pozwala odtworzyć tok postępowania badawczego oraz ocenić zgodność kolejnych części pracy z założeniami sformułowanymi we wstępie. Zasadniczy kierunek analizy prowadzi od rekonstrukcji filozoficznych i cywilizacyjnych podstaw badanych porządków prawnych, przez rozwój chińskiego konstytucjonalizmu, do porównawczej analizy praw podstawowych oraz konstytucyjnych zasad ustroju społeczno-gospodarczego.

Główny problem badawczy dotyczy przyczyn i zakresu różnic pomiędzy konstytucyjnymi prawami podstawowymi oraz zasadami ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej a odpowiadającymi im rozwiązaniami występującymi w Polsce, Niemczech i standardach międzynarodowych, rozpatrywanymi z uwzględnieniem uwarunkowań cywilizacyjnych oraz ich znaczenia dla pozycji jednostki i państwa. Tak określony problem odpowiada przedmiotowi rozprawy i ma wyraźny charakter konstytucyjnoprawny. Jego zaletą jest powiązanie analizy treści regulacji z pytaniem o sposób ich funkcjonowania w praktyce ustrojowej.

Problem główny został rozwinięty w dziesięciu pytaniach badawczych oraz siedmiu hipotezach. Obejmują one zagadnienia dotyczące źródeł i ewolucji analizowanych tradycji prawnych, normatywizacji idei chińskich, rozwoju konstytucjonalizmu ChRL, praw podstawowych, zasad ustroju społeczno-gospodarczego, Specjalnych Regionów Administracyjnych oraz kierunków dalszych przemian badanego systemu. Konstrukcja ta zapewnia szeroki zakres analizy, choć poszczególne pytania i hipotezy różnią się stopniem precyzji i podatności na jednoznaczną weryfikację. Dotyczy to zwłaszcza tych, które odwołują

się do kategorii cywilizacyjnych i aksjologicznych o wysokim stopniu ogólności. Szczególnej ostrożności wymaga pytanie odnoszące położenie systemu na osi teocentryzm, kratocentryzm do „trwałego dobrostanu człowieka i państwa", ponieważ jego rozstrzygnięcie wymaga uprzedniego określenia kryteriów tego dobrostanu. Na pozytywną ocenę zasługuje natomiast konsekwencja Autora w powiązaniu założeń wyjściowych z rezultatami badań. W zakończeniu powraca on do sformułowanych hipotez i dokonuje ich weryfikacji, nie uznając wszystkich za potwierdzone w jednakowym zakresie.

Aparat metodologiczny rozprawy jest rozbudowany. Autor jako metody podstawowe wskazuje metodę prawnoporównawczą, ejdetyczną oraz obserwację uczestniczącą, natomiast metodom dogmatycznej, systemowej, funkcjonalnej i historycznej przypisuje charakter pomocniczy. Deklaruje ponadto zastosowanie triangulacji metodologicznej. Taki zestaw metod odpowiada złożonemu charakterowi podjętego problemu i pozwala zestawić analizę normatywną z historycznym, funkcjonalnym i aksjologicznym kontekstem badanych instytucji.

Pewnej dyskusji wymaga natomiast przyjęta przez Doktoranta hierarchia metod. W rozprawie należącej do dyscypliny nauki prawne, której zasadniczym przedmiotem są regulacje konstytucyjne oraz ich funkcjonowanie, zakwalifikowanie metody dogmatycznej jedynie jako pomocniczej nie w pełni odpowiada znaczeniu, jakie faktycznie odgrywa ona w przeprowadzonej analizie. Z treści pracy wynika bowiem, że rekonstrukcja obowiązujących unormowań i ustalanie ich znaczenia stanowią istotny element procesu badawczego. Z punktu widzenia charakteru rozprawy szczególne znaczenie dla oceny jej wartości prawniczej mają zatem metoda dogmatycznoprawna i prawnoporównawcza, niezależnie od przyjętej przez Autora klasyfikacji metod na podstawowe i pomocnicze.

Indywidualny charakter koncepcji badawczej nadają metoda ejdetyczna, obserwacja uczestnicząca oraz autorska oś teocentryzm, kratocentryzm, przedstawiana jako rama heurystyczna i *tertium comparationis*. Rozwiązania te poszerzają analizę poza klasyczny schemat dogmatycznoprawny, ale jednocześnie wymagają szczególnie wyraźnego określenia zasad ich stosowania i granic wnioskowania. Szczegółowe zastrzeżenia dotyczące tych elementów metodologii przedstawiam w części zawierającej uwagi krytyczne.

Dobór Polski i Niemiec jako porządków odniesienia, uzupełniony o standardy międzynarodowe, należy ocenić pozytywnie. Tworzy on czytelną podstawę dla porównania rozwiązań chińskich z europejskimi modelami konstytucyjnymi.

Całościowo koncepcję badawczą oceniam pozytywnie. Jest ona ambitna, wewnętrznie powiązana z przedmiotem rozprawy i pozwala Autorowi przejść od analizy źródeł ideowych i

historycznych do oceny konkretnych rozwiązań konstytucyjnych oraz ich praktycznego funkcjonowania.

3. Konstrukcja rozprawy i ocena jej poszczególnych części

Rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów merytorycznych, zakończenia, spisu tabel i rysunków oraz bibliografii. Jej konstrukcja odpowiada przyjętemu przez Doktoranta sposobowi rozwiązania problemu badawczego. Rozdziały I do III tworzą podbudowę teoretyczną, filozoficznoprawną i historyczną, natomiast rozdziały IV i V zawierają zasadniczą analizę konstytucyjnoprawną i prawnoporównawczą. Autor wyjaśnia we wstępie funkcję poszczególnych części oraz przyjęcie dwutorowego modelu analizy, odnoszącego się do praw podstawowych i statusu jednostki oraz do konstytucyjnych zasad ustroju społeczno-gospodarczego. Układ ten jest logiczny i pozostaje zgodny z problemem oraz celami rozprawy. Każdy rozdział zamyka podsumowanie i wnioski, co ułatwia powiązanie ustaleń cząstkowych z zasadniczym tokiem badań.

Rozdział I

Rozdział pierwszy, zatytułowany „Prawo naturalne w relacji do prawa stanowionego w kształtowaniu idei ustroju społeczno-gospodarczego w cywilizacjach łacińskiej, chińskiej i bizantyńskiej", pełni funkcję teoretycznego fundamentu rozprawy. Autor koncentruje się na źródłach normatywności, relacji prawa naturalnego i stanowionego oraz aksjologicznych podstawach pozycji jednostki w analizowanych tradycjach. Znaczenie tej części polega przede wszystkim na wypracowaniu kategorii wykorzystywanych następnie w analizie współczesnych rozwiązań konstytucyjnych. Rozdział pozostaje zatem funkcjonalnie związany z zasadniczym przedmiotem rozprawy.

Rozdział II

Rozdział drugi, „Normatywizacja ideowych podstaw ustroju społeczno-gospodarczego ChRL", rozwija założenia przyjęte w części pierwszej. Doktorant rekonstruuje wybrane źródła chińskiej tradycji filozoficznej i ideowej, a następnie analizuje ich znaczenie dla współczesnego porządku prawnego. Szczególnie istotne jest wyodrębnienie idei humanitaryzmu, harmonii, lojalności i podporządkowania oraz dążenia do mądrości i samodoskonalenia. Wartość tego rozdziału polega na przejściu od rekonstrukcji idei do próby ustalenia sposobu ich normatywizacji, dzięki czemu tworzy on logiczne ogniwo pomiędzy założeniami teoretycznymi a analizą konstytucjonalizmu chińskiego.

Rozdział III

Rozdział trzeci, „Zarys rozwoju chińskiego konstytucjonalizmu, od tradycji prawa cesarskiego do konstytucji ChRL", przedstawia historycznoprawne uwarunkowania współczesnego porządku konstytucyjnego Chin. Analiza kolejnych etapów jego rozwoju pozwala Autorowi uchwycić elementy ciągłości oraz zmiany w sposobie normatywnego ujmowania państwa, praw jednostki i zasad ustrojowych. Uzasadnione jest również uwzględnienie Hongkongu i Makau, pozwalające przedstawić funkcjonowanie odmiennych rozwiązań prawnych w ramach jednego państwa oraz znaczenie zasady „jeden kraj, dwa systemy". Rozdział ten stanowi potrzebne przejście od rozważań historycznych i ideowych do analizy obowiązujących rozwiązań konstytucyjnych.

Rozdział IV

Rozdział czwarty, „Konstytucyjna ochrona godności i praw podstawowych w ChRL na tle standardów międzynarodowych oraz porządków konstytucyjnych RP i RFN, ujęcie porównawcze", stanowi zasadniczy trzon konstytucyjnoprawny rozprawy. Autor analizuje godność człowieka oraz poszczególne grupy praw podstawowych, zestawiając rozwiązania chińskie ze standardami międzynarodowymi oraz rozwiązaniami polskimi i niemieckimi. Wartością tej części jest uwzględnienie nie tylko treści regulacji konstytucyjnych, lecz również mechanizmów ich gwarancji oraz sposobu funkcjonowania praw w praktyce ustrojowej. Pozwala to na bardziej pogłębioną ocenę konstytucyjnego statusu jednostki w badanych systemach.

Rozdział V

Rozdział piąty, „Wybrane zasady konstytucyjne ustroju społeczno-gospodarczego ChRL na tle standardów międzynarodowych oraz porządków konstytucyjnych RP i RFN, analiza porównawcza", stanowi drugą zasadniczą część komparatystyczną rozprawy. Autor koncentruje się na modelach ustroju społeczno-gospodarczego, konstytucyjnej ochronie własności oraz wolności gospodarczej. Dobór tych zagadnień pozostaje spójny z przedmiotem pracy i pozwala przeanalizować relację pomiędzy państwem, jednostką i gospodarką w trzech badanych porządkach prawnych. Na pozytywną ocenę zasługuje konsekwentne przechodzenie od analizy poszczególnych systemów do ujęć porównawczych i syntetycznych. Rozdział ten dobrze zamyka zasadniczy tok analizy, wykorzystując ustalenia wypracowane w poprzednich częściach rozprawy.

Zakończenie

Zakończenie pełni rzeczywistą funkcję syntetyzującą. Autor powraca do problemu, pytań i hipotez badawczych oraz przedstawia rezultaty ich weryfikacji. Nie ogranicza się do streszczenia wcześniejszych rozdziałów, lecz formułuje wnioski dotyczące charakteru

chińskiego modelu konstytucyjnego, kierunków jego ewolucji oraz różnic pomiędzy analizowanymi systemami. Formułuje również postulaty *de lege ferenda* dotyczące polskiego porządku konstytucyjnego. Zakończenie pozostaje zatem funkcjonalnie powiązane z problemem i celami badawczymi przedstawionymi we wstępie.

Całościowo konstrukcję rozprawy oceniam pozytywnie. Kolejność rozdziałów odpowiada logice przyjętego procesu badawczego i prowadzi od rekonstrukcji podstaw filozoficznych, cywilizacyjnych i historycznych do analizy obowiązujących rozwiązań konstytucyjnych oraz ich porównania. Poszczególne części pozostają ze sobą funkcjonalnie powiązane i służą realizacji zasadniczego celu rozprawy.

4. Oryginalność, walor naukowy i warsztat badawczy

Oryginalność rozprawy ujawnia się przede wszystkim w sposobie powiązania kilku płaszczyzn analizy w celu rozwiązania jednego problemu naukowego. Doktorant łączy badanie konstytucyjnych praw podstawowych i zasad ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej z rekonstrukcją ich historycznych, aksjologicznych i cywilizacyjnych uwarunkowań, a następnie poddaje uzyskane ustalenia analizie porównawczej na tle porządków konstytucyjnych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Federalnej Niemiec oraz standardów międzynarodowych. Wartość pracy wynika przede wszystkim z podporządkowania zgromadzonego materiału pytaniu o zależność pomiędzy ideowymi podstawami badanego systemu a normatywnym ukształtowaniem pozycji jednostki i zasad organizacji życia społeczno-gospodarczego.

Indywidualnym elementem koncepcji rozprawy jest wykorzystanie osi teocentryzm, kratocentryzm jako autorskiej ramy interpretacyjnej. Niezależnie od zastrzeżeń metodologicznych przedstawionych w dalszej części recenzji, rozwiązanie to świadczy o samodzielności koncepcyjnej Doktoranta i służy uporządkowaniu analizy systemów wyrosłych z odmiennych tradycji prawnych.

Samodzielny charakter mają również ustalenia odnoszące się do procesu normatywizacji tradycyjnych idei chińskich. Doktorant wyodrębnia idee humanitaryzmu, harmonii, lojalności i podporządkowania oraz dążenia do mądrości i samodoskonalenia, a następnie podejmuje próbę określenia sposobu ich przekształcenia i wykorzystania we współczesnym systemie ustrojowym ChRL. Istotnym rezultatem przeprowadzonych badań jest sformułowanie wniosku, że podobieństwo terminologiczne instytucji występujących w różnych porządkach konstytucyjnych nie przesądza o ich równoważności normatywnej i funkcjonalnej.

Dotyczy to w szczególności praw podstawowych, własności, wolności gospodarczej oraz relacji pomiędzy jednostką a państwem.

Na pozytywną ocenę zasługuje również rozróżnienie pomiędzy formalnym ujęciem praw w tekście konstytucyjnym a mechanizmami ich ochrony i sposobem funkcjonowania w praktyce ustrojowej. Pozwala to Doktorantowi formułować bardziej zniuansowane wnioski dotyczące relacji pomiędzy rozwiązaniami chińskimi a standardami międzynarodowymi oraz rozwiązaniami przyjętymi w Polsce i Niemczech. Z przeprowadzonych analiz wynika przy tym zróżnicowany zakres zgodności rozwiązań chińskich ze standardami stanowiącymi punkt odniesienia, zależny od rodzaju analizowanych praw podstawowych i zasad ustrojowych.

Warsztat źródłowy rozprawy należy ocenić pozytywnie. Bibliografia obejmuje strony od 399 do 448 i zawiera piśmiennictwo polskojęzyczne, chińskojęzyczne, niemieckojęzyczne i anglojęzyczne, a także akty normatywne, orzecznictwo i inne materiały wykorzystywane w toku analizy. Szczególne znaczenie ma wykorzystanie źródeł chińskojęzycznych, które stwarza możliwość uwzględnienia argumentacji formułowanej wewnątrz badanego porządku prawnego oraz ograniczenia zależności od opracowań pośrednich. Sama rozległość bibliografii nie stanowi jednak wystarczającego miernika jakości warsztatu. Istotniejsze jest wykorzystanie zgromadzonego materiału do budowania własnej argumentacji i formułowania samodzielnych wniosków.

Autor sprawnie porusza się w problematyce prawa konstytucyjnego, komparatystyki prawniczej oraz historycznych i aksjologicznych uwarunkowań badanych instytucji. Nie ogranicza się do referowania poglądów doktryny, lecz formułuje własne oceny, konfrontuje rozwiązania normatywne z ich praktycznym funkcjonowaniem oraz podejmuje próbę syntetyzowania rezultatów pochodzących z różnych płaszczyzn analizy. Nie wszystkie sformułowane wnioski są jednakowo przekonujące, nie zmienia to jednak pozytywnej oceny samodzielności badawczej Doktoranta.

Język rozprawy zasadniczo odpowiada wymaganiom opracowania naukowego. Wywód jest logiczny, a terminologia prawnicza stosowana na ogół konsekwentnie. Przy znacznej objętości pracy nie udało się całkowicie uniknąć powtórzeń, nadmiernie rozbudowanych zdań oraz fragmentów, w których język analityczny nabiera charakteru bardziej eseistycznego lub aksjologicznego. W niektórych końcowych partiach rozprawy problem ten wykracza poza kwestie stylistyczne i wiąże się z potrzebą wyraźniejszego oddzielenia rezultatów badań od osobistych przekonań Autora.

5. Uwagi krytyczne

Uwagi krytyczne dotyczą przede wszystkim proporcji pomiędzy warstwą filozoficznoprawną i historyczną a analizą normatywną, statusu metodologicznego osi teocentryzm, kratocentryzm, sposobu wykorzystania obserwacji uczestniczącej i metody ejdetycznej, a także charakteru części wniosków sformułowanych w zakończeniu.

Pierwsza uwaga odnosi się do proporcji poszczególnych części rozprawy. Rozdziały I i II obejmują strony od 33 do 161 i zawierają rozbudowaną rekonstrukcję filozoficznych, historycznych i cywilizacyjnych podstaw badanych systemów. Zakres ten wynika ze świadomie przyjętej przez Autora koncepcji badawczej i został szczegółowo uzasadniony we wstępie. Można jednak postawić pytanie, czy wszystkie elementy tej podbudowy były w jednakowym stopniu konieczne dla rozwiązania zasadniczego problemu konstytucyjnoprawnego. Bardziej selektywne wykorzystanie części materiału mogłoby miejscami zwiększyć koncentrację wywodu na analizie norm, instytucji i mechanizmów ochrony praw podstawowych. Zastrzeżenie to dotyczy ekonomii argumentacji i rozłożenia akcentów, a nie spójności konstrukcji rozprawy.

Najbardziej dyskusyjnym elementem metodologicznym pozostaje autorska oś teocentryzm, kratocentryzm. Autor traktuje ją jako ramę heurystyczną oraz *tertium comparationis* służące porządkowaniu różnic pomiędzy badanymi systemami. Podejmuje również próbę jej operacjonalizacji przez wskazanie takich elementów jak źródła normatywności i legitymizacji władzy, relacja prawa naturalnego i stanowionego, sposób pojmowania godności człowieka, pozycja jednostki, gwarancje proceduralne oraz mechanizmy kontroli konstytucyjności. Przyjęta konstrukcja pozostaje jednak przede wszystkim jakościową ramą interpretacyjną. Autor nie przedstawia jednak dostatecznie precyzyjnej procedury pozwalającej ustalić, jakie znaczenie przypisywane jest poszczególnym kryteriom i w jaki sposób na ich podstawie określane jest miejsce badanego systemu na przyjętym kontinuum. Ogranicza to możliwość kontroli rezultatów uzyskiwanych za pomocą tej konstrukcji i powoduje, że pozostają one w znacznym stopniu zależne od interpretacji badacza. Z problemem tym wiąże się status samej osi w całej rozprawie. We wstępie pełni ona funkcję narzędzia heurystycznego, natomiast w zakończeniu Autor przypisuje przesunięciu w kierunku modelu teocentrycznego pozytywne znaczenie dla trwałego dobrostanu jednostki i państwa. Szczególnie wyraźnie ujawnia się to na s. 395 i 396. Powstaje zatem pytanie, czy przyjęta konstrukcja zachowuje przez cały wywód funkcję analityczną, czy też w części końcowej staje się normatywnym kryterium wartościowania badanych porządków prawnych. Wyraźniejsze rozdzielenie tych dwóch funkcji wzmocniłoby przejrzystość metodologiczną rozprawy.

Kolejne zastrzeżenie dotyczy określenia wykorzystanej techniki empirycznej jako obserwacji uczestniczącej. Wieloletnie pobyty Autora w Chińskiej Republice Ludowej, obejmujące między innymi okresy od 2009 do 2013, od 2015 do 2016 oraz od 2019 do 2023, stanowią istotny atut poznawczy i mogą wzbogacać analizę o wiedzę dotyczącą społecznego i kulturowego kontekstu funkcjonowania prawa. Z przedstawionego opisu nie wynika jednak jednoznacznie, w jakiej grupie, instytucji lub praktyce społecznej Autor uczestniczył w roli badacza, jakie były jednostki obserwacji, według jakich kryteriów dokonywano ich doboru oraz w jaki sposób dokumentowano zebrany materiał. Zasadne jest zatem pytanie, czy zastosowana procedura odpowiada klasycznie rozumianej obserwacji uczestniczącej, czy raczej długotrwałej obserwacji bezpośredniej wspieranej doświadczeniem terenowym. Nie przekreśla to wartości tego materiału, lecz ogranicza możliwość jego intersubiektywnej kontroli i nakazuje traktować go przede wszystkim jako uzupełnienie analizy normatywnej i źródłowej.

Ostrożności wymaga także zastosowanie metody ejdetycznej do identyfikowania „niezmiennego rdzenia aksjologicznego" badanych idei. Przy analizie zjawisk podlegających wielowiekowym przemianom historycznym istnieje ryzyko przypisania trwałości kategoriom, których treść zmieniała się pod wpływem warunków społecznych, politycznych i prawnych. Autor ogranicza to ryzyko przez konfrontowanie rezultatów analizy ejdetycznej z ustaleniami historycznymi i normatywnymi, jednak sposób ustalania owego rdzenia pozostaje w istotnej części rezultatem rekonstrukcji interpretacyjnej. Z tego względu wnioski uzyskane za pomocą tej metody powinny być traktowane z większą ostrożnością niż ustalenia wynikające bezpośrednio z analizy normatywnej.

Pewnego doprecyzowania wymaga również deklarowane wykorzystanie triangulacji metodologicznej. Autor wskazuje na konfrontowanie rezultatów uzyskiwanych za pomocą różnych narzędzi badawczych, nie wyjaśnia jednak dostatecznie, w jaki sposób rozstrzygane są sytuacje, w których rezultaty uzyskane za pomocą poszczególnych metod prowadzą do odmiennych wniosków. Nie podważa to zasadności samej triangulacji, lecz utrudnia ocenę sposobu rozstrzygania ewentualnych rozbieżności pomiędzy rezultatami poszczególnych metod.

Odrębnej uwagi wymagają końcowe partie rozprawy, w których miejscami zaciera się granica pomiędzy rezultatem badań a osobistym przekonaniem aksjologicznym Autora. Na s. 11 odwołanie do wypowiedzi własnego dziecka służy przede wszystkim przedstawieniu osobistej motywacji badawczej i może być odczytywane jako element eseistyczny. Znacznie poważniejsze zastrzeżenie budzi analogiczny fragment na s. 397, gdzie wypowiedzi dziecka zostaje przypisana funkcja „potwierdzenia wniosków" oraz dowodu odnoszącego się do natury

człowieka. Tego rodzaju argumentacja nie spełnia kryterium naukowej weryfikowalności. Refleksja osobista może pełnić funkcję ilustracyjną, lecz nie powinna stanowić podstawy potwierdzania tez odnoszących się do natury człowieka, prawa naturalnego czy aksjologicznych podstaw porządku prawnego.

Pewnej ostrożności wymaga również element prognostyczny rozprawy. Autor podejmuje próbę określenia kierunków ewolucji chińskiego systemu konstytucyjnego w perspektywie kolejnej dekady. Taki cel został wyraźnie zadeklarowany już we wstępie, więc sama obecność prognozy pozostaje zgodna z koncepcją pracy. Jej realizacja wymaga jednak wyraźnego rozróżnienia pomiędzy tendencjami wynikającymi z dotychczasowej ewolucji systemu a przewidywaniem przyszłych przemian. Dotyczy to między innymi prognoz odnoszących się do dalszej liberalizacji w sferze społecznej i gospodarczej, roli sektora prywatnego oraz potencjalnego wpływu przemian społecznych na system polityczny. Bardziej ostrożny język pozwoliłby dokładniej oddzielić ustalenia wynikające z przeprowadzonych badań od prognoz.

Odnotowania wymaga także szczegółowe uchybienie dotyczące chronologii zmian Konstytucji ChRL. Na s. 387 Autor łączy z nowelizacją z 2004 r. zarówno wzmocnienie ochrony własności prywatnej, jak i konstytucyjne wprowadzenie formuły socjalistycznej gospodarki rynkowej. Drugie z tych rozwiązań zostało wprowadzone już w 1993 r. Uchybienie ma charakter jednostkowy i nie wpływa na zasadniczy wynik przeprowadzonych badań, jednak przy rozprawie poświęconej między innymi ewolucji konstytucyjnych podstaw ustroju społeczno-gospodarczego powinno zostać odnotowane.

Wskazane zastrzeżenia mają różny ciężar gatunkowy. Część dotyczy ekonomii wywodu, część granic zastosowania przyjętych metod, natomiast najpoważniejsze odnoszą się do rozgraniczenia pomiędzy opisem, interpretacją i normatywnym wartościowaniem badanych systemów. Nie podważają one samodzielności przeprowadzonych badań ani zasadniczej wartości poznawczej rozprawy, ale wyznaczają obszary wymagające pogłębionej dyskusji podczas publicznej obrony.

6. Konkluzja

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi samodzielne i wartościowe poznawczo opracowanie z zakresu prawa konstytucyjnego porównawczego. Doktorant podjął złożony problem naukowy dotyczący konstytucyjnych praw podstawowych oraz zasad ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej, analizowanych w ich historycznym, aksjologicznym i cywilizacyjnym kontekście oraz na tle standardów międzynarodowych i porządków

konstytucyjnych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Federalnej Niemiec. Przeprowadzona analiza wykracza poza opis regulacji prawnych i prowadzi do sformułowania własnych wniosków dotyczących normatywnego znaczenia oraz funkcji badanych instytucji.

Rozprawa potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie nauki prawne oraz jego umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Jej przedmiot stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, którego wartość wynika w szczególności z połączenia analizy konstytucyjnoprawnej i prawnoporównawczej z badaniem aksjologicznych, historycznych i cywilizacyjnych uwarunkowań analizowanych systemów.

Sformułowane w recenzji uwagi krytyczne dotyczą przede wszystkim granic zastosowania niektórych narzędzi metodologicznych, proporcji poszczególnych płaszczyzn wywodu oraz potrzeby wyraźniejszego rozgraniczenia pomiędzy analizą naukową, interpretacją aksjologiczną i prognozowaniem. Nie podważają one jednak samodzielności przeprowadzonych badań, oryginalności rozwiązania problemu naukowego ani zasadniczej wartości poznawczej rozprawy.

W świetle powyższej oceny stwierdzam, że rozprawa doktorska mgra Tomasza Coppa pt. „Konstytucyjne prawa podstawowe i zasady ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej. Studium konstytucyjnoprawne w ujęciu porównawczym" spełnia wymagania określone w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm.). Rozprawa prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie nauki prawne, potwierdza jego umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a jej przedmiot stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

W konsekwencji rozprawę oceniam pozytywnie i wnoszę o dopuszczenie mgra Tomasza Coppa do publicznej obrony rozprawy doktorskiej oraz do dalszych czynności w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora w dyscyplinie nauki prawne.

Dr hab. Agnieszka Łukaszczuk-Walter
Prof. Uniwersytetu Vizja